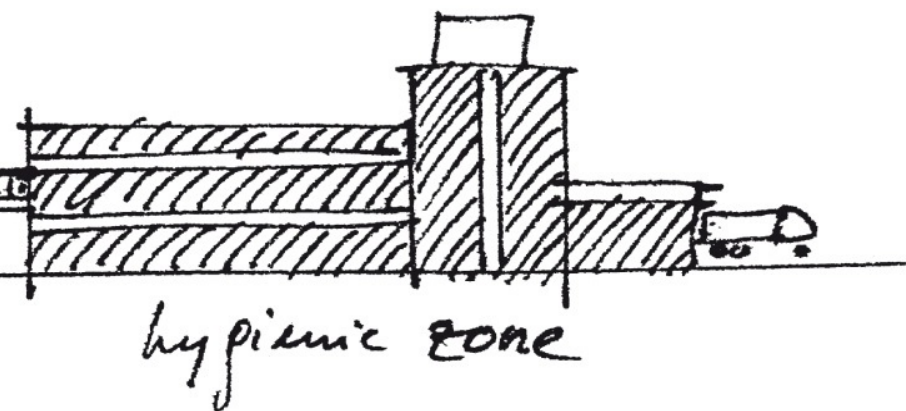

ZA MINUTU DVANÁCT

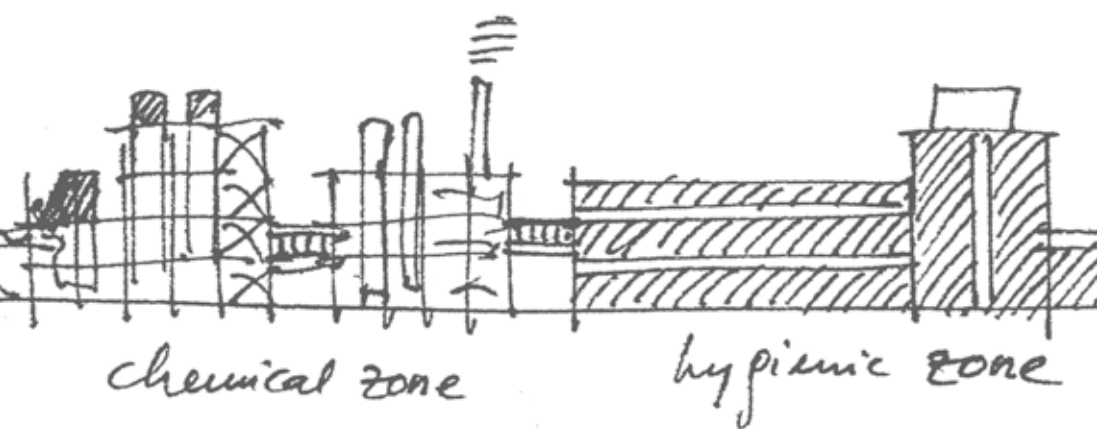
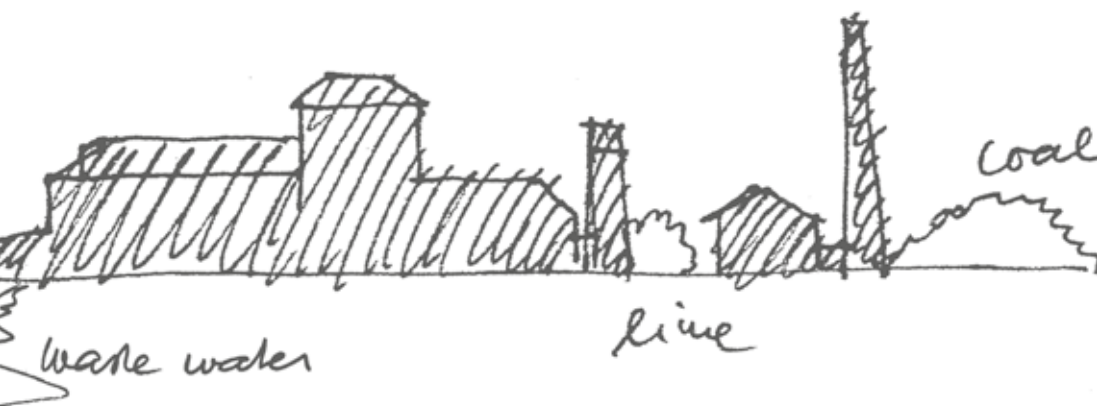

ČESKÝ INŽENÝR V OZUBENÝCH KOLECH DĚJIN

ZA MINUTU DVANÁCT

PAVEL FILKA

ZA MINUTU DVANÁCT

PAVEL FILKA

ČESKÝ INŽENÝR V OZUBENÝCH KOLECH DĚJIN

© Pavel Filka, 2024

Cover art © Lumír Kaděra, 2024

Photos © Archiv autora, 2024

Czech edition © Československá obec legionářská, 2024

Nakladatelství Epoque, Praha 2024

ISBN 978-80-278-0197-8 (print)

ISBN 978-80-278-1458-9 (ePub)

ISBN 978-80-278-1459-6 (mobi)

ISBN 978-80-278-1460-2 (pdf)

OBSAH

ÚVOD.....	11
PODĚKOVÁNÍ (?)	13
Poznámka k druhému, rozšířenému vydání	16
CO SE UDÁLO MINUTU PŘED DVANÁCTOU.....	17
Zbývá už jen jedna minuta?	17
Rok 1989	17
Začíná se obchodovat	20
Dokonce i socialistické cestování zažívá změnu	21
Legálně na pár let do Rakouska	26
ZAČÁTKY V RAKOUSKU	29
Alpská pevnost.....	29
Čím se Rakousko lišilo a čím se stále liší	34
Češi a Rakušané	39
Poučná aféra Noricum	41
Nach Iran und Irak über Libyen	42
Mossad hrozí	43
Kožený a Flöttl, nejsou to náhodou dvojčata?	45
Ke Koženému ještě jedna pikanterie	46
Skandál století: Udo Proksch a pátrání v Indickém oceánu.....	47
MOU GENERACI VYTVÁŘEL SKAUTING.....	51
Skaut skauta nikdy nezradí.....	51
Krátká léta svobody, krátká léta skautingu.....	53
Skauting za totality – pokračuje další generace.....	55
Soudruzi se skautingem pěkně zatočili.....	55
Jak jsem se připravoval k útoku na západní Evropu	57
Jedno moje vojenské cvičení skončilo zajímavě	65

JAK SE TVOŘILA ČESKOSLOVENSKÁ HISTORIE	67
Dějepis versus skutečnost	67
Československé legie v Rusku	72
Situace v Rusku.	76
Tatínkova cesta na Sibiř.	79
Boje legií na Rusi	87
ROK 1918	90
ROK 1919	93
ROK 1920	94
 OSUDY LEGIONÁŘŮ – DŮSTOJNÍKŮ ČS. ARMÁDY	98
Generál Karel Kutlvašr	98
Polská (1940) a „československá“ (1948) Katyň	102
 PŘEDVÁLEČNÝ HRADEC KRÁLOVÉ	108
Legionáři a první Čs. republika	108
Jak se žilo v prvorepublikovém Hradci.	112
Hradecká společnost	114
 PROTEKTORAT BÖHMEN UND MÄHREN	116
Mobilizace, Mnichov.	116
Ústup	118
Pakt Hitlera se Stalinem	119
 ČESKOSLOVENSKÝ ODBOJ	125
Obrana národa: Jak fungovala a k čemu byla?	126
Blíží se konec války	134
Teherán, Jalta, Postupim	135
Kdo osvobodí Prahu?	138
 TANKY US ARMY V HRADCI UŽ 7. KVĚTNA 1945.	140
Velichovky, poslední střed Velkoněmecké Říše.	141
 KONEC VÁLKY V HRADCI KRÁLOVÉ	143
Hradecké letiště	143

Adolf Chlup, vídeňský Čech a hrdina	144
„Velký Josef“, BARIUM.....	144
Co lidé věděli o Stalinovi a sovětském komunismu?	149
Konec Oberkomanda der Heeresgruppe Mitte	150
JE UŽ PO VÁLCE?	155
Poslední dny války očima školáka.....	155
Kdo vlastně osvobodil území budoucí České republiky.....	164
Hradec Králové: osvobození, nebo „Osvobození“?	171
Hradec Králové oslavuje hlavně funkcionáře KSČ	173
Konec slavných českých zpravodajců	175
ÚNOR 1948	180
Vzdělání – z jedné totality do druhé	180
Roky 1945 až 1947 – doba Glenna Millera.....	182
Únor 1948 v Hradci Králové.....	188
Stalinův rukopis na smrti Jana Masaryka.....	189
Únorový puč v ČSR ohrozil vznik státu Izrael	193
V Československu se socialisticky zdobí	196
Jak jsem rozkulačoval vesnici	199
Maturitní ročník 1951.....	201
Na vysokou do Prahy.....	206
Vysoké školy za totality	209
Protistátní centra a procesy v sovětských satelitech	210
Otto Katz a film <i>Casablanca</i>	212
MILNÍKY PADESÁTÝCH LET	215
Významný rok 1953.....	215
Měnová reforma	221
Ples strojí fakulty ČVUT v roce 1955	223
Jak lze najít nevěstu	231
Májales 1956: „Nebojte se, Pražáci, jsou tu ještě študáci!“	233
Krásná studentská léta v ošklivých padesátých letech	237
IVA A JEJÍ ČETNÁ EXTEMPORE.....	240

Aeroklub Hronov	240
Saxofon a StB	242
První krok do světa	245
ČESKÝM PROJEKTANTEM ZA TOTALITY	251
Potravinoprojekt	251
Rok 1956 ještě nekončí	253
Projektantské řemeslo v padesátých letech	260
Jak jsem se stal <i>kanálem</i>	263
ITÁLIE A PRACÍ PRAŠKY	267
Co s pěnicí vodou	269
Jak nechat zmizet most	271
Znovu v Itálii	272
Teta Hilda z Verony	274
Pozor na výbuchy	281
CHÝLÍ SE K PRAŽSKÉMU JARU	286
Předvečer	286
Srpen 1968	288
Co to je PRAVDA	291
Mezi tanky na Ruzyni	293
KUBA TAJNÁ A TAJEMNÁ	296
Několik slov ke starším dějinám Kuby	299
1958 – osudový rok kubánské historie	300
Invaze amerických mafiánů, vzniká „Havana Mob“	302
Role Sovětského svazu v padesátých letech na Kubě – velký otazník	309
SMĚR: KUBA	319
První kroky mezi kanadskými javori	319
La Habana	322
Češi, Kubánci, Rusové	324
Na Kubě po pražském jaru	330

Projekty pod palmami	335
Vilma Espín a sovětský raketový křižník	338
Je to jiný kontinent.	343
Experti	347
 TĚŽKÝ NÁVRAT DO OBSAZENÉ ČSSR.	351
Itálie za Rudých brigád	353
První normalizační dekáda 1970 až 1980.	354
Akce Dopis	356
Druhá dekáda normalizace – léta osmdesátá	359
 HOSTUJÍCÍ PROFESORKA	367
V hledáčku StB	371
Jací byli čeští špioni	373
Akce Yer	374
 KONČÍ DRUHÉ TISÍCILETÍ	377
I projektování může být dobrodružné	377
Kostarika	381
Medvídek z Bogoty	383
 BIBLIOGRAFIE	387

ÚVOD

Pro mou generaci, narozenou v první polovině třicátých let, přišel listopad 1989 za pár minut dvanáct. Čtyři týdny před 17. listopadem mi bylo 56 let. Moje generace tedy ještě stačila zkusit, zda se uplatníme v normálním světě, zda jsme předchozí léta nepromarnili a zda naše vzdělání bylo k něčemu dobré. Už jsme nestačili dosáhnout ve své profesi vrcholu na úrovni dosažitelné v západní civilizaci se vším, co k tomu náleží. To nebylo jen tím, že nám zbývalo řádově deset let aktivního života. To bylo taky tím, že náš předchozí svět byl omezen, že nám už v roce 1948, čili v mých patnácti letech, nasazovali klapky na oči, a hlavně velmi krátké otěže.

Školní vzdělání, které nám začalo v roce 1939 začernováním slov Československo, Masaryk a Beneš ve školních učebnicích, pokračovalo v dalších letech vypuštěním předmětů občanská nauka a dějepis z učebních osnov a jejich náhradou předmětem Winterhilfe a Kraft durch Freude, na reálce pak náhradou češtiny němčinou, a to vše vedlo k tomu, že češtináři se v roce 1943 přeučovali na němčinu a v roce 1948 na ruštinu, a tak to bylo se vším. Starší studenti se místo věd, jako je filozofie, začali učit pavědy jako norimberské rasové zákony. Pro nás mladší se všechno opakovalo o pár let později, po komunistickém puči z „Vítězného“ února 1948. Opět se vědy nahradily pavědami, místo dějepisu se učily patřičně upravené „dějiny dělnického hnutí“ a místo filozofie marxismus-leninismus.

Nikdo nic pořádně neuměl, a tedy ani neučil. Už se nematurovalo z dějepisu nebo filozofie, ale z ruštiny a „vědeckého socialismu“. Při maturitě v roce 1951 jsem si vytáhnul otázku: „KTERÝ KREJČÍ ZALOŽIL REVOLUČNÍ ČASOPIS JISKRA?“ To jsem netušil. Na mou střelu od boku „Josef (Krejčí)“ jsem byl vlídným třídním profesorem Lumendou opraven: „Ne, otec soudruha Zápotockého se jmenoval Jan.“

Vysokoškolská léta 1951 až 1956, která jsem prožil na strojní fakultě ČVUT v Praze, začala tvrdým diktátem a hrůzovládou včetně poprav

oponentů, která však brzy začala postihovat také ty nejvěrnější soudruhy v čele s obávaným Slánským, krátce předtím zasloužilým generálním tajemníkem Komunistické strany. Starší kvalifikovaní profesori strojní fakulty jako Teyssler nebo Horák, jehož švagrová Milada Horáková byla rok předtím popravena, museli postupně odejít. Horák byl mimochodem jediným fyzikem z východní Evropy, kterého Spojené státy v roce 1946 pozvaly k atomovým výbuchům na atolu Bikini.

Některým mladším a ve světě známým profesorům se podařilo utéct, a tak za katedry vysokých škol začali usadat mladí aktivní soudruzi se „stranickými“ (rozuměj komunistickými) nebo „svazáckými“ zásluhami, které získali jako funkcionáři jediného povoleného Svazu mládeže, české varianty sovětského Komsomolu. Někteří z nich tam kupodivu ještě docházejí. A to na tom byly technické fakulty zdaleka nejlíp! Technická věda sama zůstala beze změny (v dobrém i špatném), ale kdo chtěl, mohl si vše potřebné najít v knihách. Problém byl však v tom, že většina vzdělaných mladých lidí ztratila motivaci, protože byli brzy poučeni, že vystrkovat hlavičku nad okolí funguje jako v té pouťové hře se sysly a palicí – BUM! A dobře si to pamatuj!!

Díky technické profesi se některým z nás od šedesátých let podařilo trochu nakouknout do západního světa (jen tam existovaly nové technologie a v mém potravinářském odvětví nebyly ani příliš embargované), takže jsme pochopili, jak se dostat k důležitým informacím. Kdo měl odvahu, kontakty, a k tomu dokázal radikálně přeseknout citové vazby a závazky, nebo vůbec žádné neměl, zmizel koncem šedesátých let ve světě. My ostatní jsme se snažili nějak přežít.

Jak to přežívání vypadalo a jak dopadla a dopadá přímá konfrontace se svobodným světem, je obsahem této knížky. Stál ten život za to? Řekl bych to oklikou: Byl plný pozoruhodných a dramatických situací.

Pavel Filka

PODĚKOVÁNÍ (?)

Na rozdíl od obvyklých díků vyslovovaných se slzami vděčnosti v očích chci poděkovat zejména těm, kdo ke vzniku této knížky přispěli neúmyslně.

Děkuji především své drahé manželce, která mi, kdykoliv jsem usedl k psaní, ihned výrazným hlasem připomínala všechny naprosto nezbytné a neodkladné práce, které je v domácnosti třeba vykonat.

Děkuji bývalému ministrovi dopravy panu Schlingovi a následně některým poslancům a senátorům, že mi umožnili poznat, k čemu mohou taky sloužit bezvýznamné přílepy k zákonům nebo vyhláškám. Pro takový přílepek používám pracovní název „krtek v zákoně“ („mole-in-a-law“). Neplést prosím s ruským termínem pro šéfa mafiánů „vor v zákoně“, i když to k tomu svádí.

Podobnost s odborným termínem pro spící agenty „mole“ není náhodná. Spící krtek v zákoně se totiž probudí až po několika letech pouhou odvolávkou na dotýčný paragraf v jiném, úplně novém zákoně. Nikdo z prostých poslanců (a těch je většina) není schopen takovou souvislost předem odhalit, a tím se dosáhne žádoucího cíle, jako např. prohlášení Vltavy z Budějovic až do Hřenska na Labi za významnou a užívanou mezinárodní vodní dopravní cestu pro plavidla do 300 tun výtaku. Takováto významná vodní cesta potřebuje podle pravidel EU významné investice a s jejich pomocí i tisíce tun betonu do jezů a výtahů na lodě v ceně bratru šesti miliard korun českých. Autoři, a hlavně pozměňovatelé zákona o plavbě a zákona o vodách, mi tak umožnili vynalézt nový český legislativní termín, „krtek v zákoně ©“.

Jeden z ministrů dopravy a celkem slušný člověk pan Ťok mi nedlouho před odchodem z funkce za přítomnosti dvou osob řekl, že za splavnění teoreticky již splavné Vltavy z Českých Budějovic do Hluboké, tedy asi dvaceti kilometrů, bylo už utraceno asi 2,5 miliardy korun. Byla to past na Evropskou unii, která na to neskočila, takže ty miliardy zaplatili čeští občané, aniž by se jich někdo ptal. „Chytré“ české hlavičky si totiž

myslely, že když investici do splavnění Vltavy z Budějovic do Štěchovic ve výši zhruba patnácti miliard korun rozdělí na desítky menších investic, tak to pokladna EU spolkne. Nespolkla. Provoz investice by totiž byl trvale ztrátový a není nikdo, kdo by provoz financoval. To ale těch několik iniciátorů vůbec nezajímalo.

Asi polovině poslanců parlamentu a třetině senátorů jsem zavázán za to, že jsem konečně pochopil problém *lobbyismu* v českém parlamentu. U nás, na rozdíl od jiných zemí, není nutno stanovit přesná pravidla pro styk lobbistů s poslanci, protože u nás jsou lobbisty sami poslanci a někdy i ministři. Bylo by samozřejmě směšné a nepotřebné, aby čeští poslanci měli na kapsičce saka visačku LOBBISTA, jak to musí mít lobbisté v Kongresu USA. Naši by museli mít visačky dvě a střídavě si vyvěšovat jednu z nich, nebo měnit saka. Působilo by jim to problém u parlamentního bufetu: kdyby tam dotyčný poslanec lobboval s visačkou, nevztahovala by se na něj sleva pro poslance, a byl by tak poškozen na svých právech. Začne se o tom jednat asi tak za deset let.

Českým poslancům dále děkuji za to, že se po dobu patnácti let nedokázali dohodnout na odstranění problémů zákona o vlastnictví bytů. Na rozdíl od tohoto zákona, který aspoň trochu chrání majetek vlastníků bytů, nechali paralelně existovat družstva, která mohou, pokud se jejich funkcionářům zachce, vlastníky bytů beztrestně okrádat.

Děkuji jistým spoluautorům stavebního zákona i zákonů dalších, že jsem mohl poznat způsob, jak si úmyslným zabudováním nejasnosti nebo dvojsmyslu do zákona lze legálně (?) vydělat i desítky milionů korun. Ten výnos je za přednášení na seminářích a za publikace, kde ty nejasnosti vysvětlují. Taky se vyplácí tu účast na seminářích přímo uzakonit jako nezbytnou součást celoživotního vzdělávání. Jen si představte, kolik máme stavebních a jiných úřadů a kolik je v nich zaměstnáno lidí. A to nepočítám projektanty a investory.

Děkuji jmenovitě Bémově Magistrátu hlavního města Prahy a jedné nejmenované straně za to, že na přelomu tisíciletí předvedli originální metodu, jak po dlouhou dobu chránit nejmenovaného neschopného stavebního podnikatele (když měl zedníky, neměl materiál, když měl materiál, neměl zedníky) tím, že ho zvolili do zastupitelstva Prahy a jmenovali předsedou představenstva jednoho nejmenovaného

kongresového centra. Přihráli mu pár zakázek, které zvorál stejně jako ty předchozí, navíc ještě dokázal poškodit o miliony několik desítek věřitelů. Český právní závěr: *Nebyl mu prokázán úmysl.*

Magistrátu Prahy a zejména nejmenované paní vedoucí jeho stavebního odboru ještě děkuji za to, že jsem v roce 2009 názorně a na vlastní kůži poznal, jak vedení magistrátu jedná s těmi, kdo ho upozorní na korupční prostředí na úřadě. Důvěrně jsem totiž upozornil protikorupční odbor náměstkyně primátora paní Markéty Reedové na systémovou chybu v organizaci práce na stavebním odboru, zvyšující potenciál korupce. S tím jsem v té době vyřizoval několik sporných případů stavebních povolení. Moje písemná stížnost prošla podivnou cestou: jeden pracovník jejího odboru, ještě k tomu externista, vyčkal odjezdu paní náměstkyně do zahraničí a v té době předal originál mého upozornění včetně jména a adresy (přes mou pochopitelnou žádost to nezveřejňovat) přímo paní vedoucí dotyčného odboru, která to upozornění přišpendlila na dva týdny ke knize docházky. Dozvěděl jsem se to velmi snadno. Jednoho dne se najednou začaly referentky odboru na mě mračit a hned bylo jasno, která uhodila. Podrobnosti mi pak později popsala vedoucí právního oddělení stavebního odboru paní JUDr. Krejčová, které tímto děkuji.

Jsem vděčen i dvěma českým konkurzním správcům, že mi jako jednomu z věřitelů úpadce ukázali, jak s tou bandou věřitelů zacházet. Dotyčný konkurz, který by v Rakousku trval méně než rok, a hlavně by vedl k ozdravení, a ne k likvidaci firmy, lze v Česku beztréstně protahovat na devět let a značně poškodit i některé z věřitelů. Rebelujících členů věřitelských výborů se lze zbavit snadno: jejich oprávněná pohledávka se zamítne co do předmětu i co do výše a námitka se nepřipustí. Tím funkce jejich zástupce ve věřitelském výboru končí. Ať se ten hlupák devět let s konkurzními mafiány soudí.

Na druhou stranu musím uvést, že mi tato neblahá konkurzní zkušenost umožnila setkat se s třemi významnými a zkušenými soudci, před kterými hluboko smekám, a i přes jejich vlastní hlubokou skepsi vůči českému soudnictví doufám, na rozdíl od nich, ve světlo na konci tunelu.

Praha květen 2010 až únor 2013

Poznámka k druhému, rozšířenému vydání

První vydání vyšlo právě před deseti lety a za tu dobu se v Česku i ve světě mnohé změnilo. Některé nešvary už vymizely a jiné nové přibyly. Rovněž jsem se dostal k novým informacím o dosud stále utajovaných významných událostech, jako byla smrt slavného muzikanta Glenna Millera, kubánská krize v roce 1962, atentát na Johna Kennedyho v roce 1963 a další. Pochopil jsem i důvod, proč Spojené státy stále ještě utajují některé historické dokumenty o událostech, jako třeba byla cesta americké vojenské kolony napříč dosud obsazenými Čechami z Plzně do Hradce Králové a Lázní Velichovek ve dnech 6. až 8. května 1945.

15. června 2023

Pavel Filka

CO SE UDÁLO MINUTU PŘED DVANÁCTOU

Zbývá už jen jedna minuta?

Ten příslovečný okamžik před dvanáctou pro mě nastal v listopadu 1989. Měl bych to číslování vysvětlit.

Obvykle se požívá úsloví „za pět minut dvanáct“, a těmi předcházejícími padesáti pěti minutami má člověk na mysli tu neplodnou dobu před nějakým zlomem, který mu pak na celých pět minut změní život, obvykle k lepšímu.

Za ten rozhodující zlom v životě považuji listopad 1989. Mým vrstevníkům i mně bylo právě padesát šest let a měli jsme tedy před sebou ještě v průměru takových devět let, abychom život v normálních demokratických podmínkách po 48 letech diktatury nacistické a komunistické využili. Začínat ale něco tvořit v padesáti šesti letech, tehdy obvykle čtyři roky před penzí, není už snadné, když je známo, že zapracovat se ve zcela odlišných podmínkách trvá v každé profesi nejméně pět let. Takto nahlíženo chyběl mé generaci teoreticky jeden rok do začátku nějaké tvořivé práce. Ručička na tom pomyslném ciferníku byla už tedy těsně před dvanáctkou. Snad se při troše štěstí dá za tu chvíli ještě něco smysluplného stihnout.

V této kapitole píšu o tom, jak jsem prožil poslední rok před koncem totality čili dobu od prosince 1988 do prosince 1989. Tento rok se událo mnohé, co ovlivnilo ta následující zbývající léta.

Rok 1989

Jedna nevýznamná okolnost, ale jak se později ukázalo, pro mě velmi podstatná, byla v tom, že jsem koncem roku 1988 pracoval v podniku,

který měl kanceláře s okny a balkony v nejvyšším patře budovy na rohu pražské Opletalovy ulice a Václavského náměstí. To byly dvě vevnitř propojené budovy a vchod do vyšších pater byl pouze z budovy s číslem 4 v Opletalově ulici, které se říká Klas. Sídlilo tam ředitelství a některá oddělení podniku Potravinoprojekt, kde jsem tehdy působil.

Jednou takhle před koncem října 1988 nám bylo nařízeno, že následující čtvrtek máme v poledne opustit pracoviště a uklidit si pracovní stoly. Do práce smíme přijít až v pondělí v poledne. Dále nám bylo zdůrazněno, že se během víkendu nesmíme k budově přibližovat. To pochopitelně patřičně podnítilo naši zvědavost.

Samozřejmě se většina z nás v tu sobotu potulovala po Václaváku. Opletalka byla od Václavského náměstí oddělena zátarasem, který hlídali příslušníci bezpečnostních složek, zejména VB. Hodně se jich hemžilo kolem vchodu do Klasu a kus opodál parkovala dvě vodní děla se zásobní cisternou. Na den 28. října se totiž čekala, a taky se uskutečnila, protirežimní demonstrace k výročí založení první Československé republiky. Na našich balkonech se pohybovali nějakí cizí lidé a měli tam nějaké přístroje. Dole pak pojížděla vodní děla a obušky pracovaly.

Když jsme se v pondělí v poledne dostavili do práce, bylo všude uklizeno a po přítomnosti cizích lidí nebylo ani stopy.

Podobné cvičení se opakovalo v prosinci, kdy byl poprvé za totality povolen opoziční mítink na 10. prosince k příležitosti Dne lidských práv, ale místo Václaváku mu bylo vyhrazeno Škroupovo náměstí na Vinohradech, kde také poprvé na veřejnosti vystoupil Václav Havel. V Moskvě totiž už vládnul Gorbačov a tlačil na české soudruhy, aby projevíli trochu tolerance. Ty to přirozeně ani nenapadlo a všechny účastníky mítinku pečlivě monitorovali.

„Strana a vláda“ asi čekala, že se účastníci přesunou „ke koni“ čili k pomníku svatého Václava, což část jich skutečně učinila. Zda tehdy ta vodní děla, co čekala za rohem, byla použita, nebo ne, si už nevzpomínám. Asi ano.

Další pro mě velmi zajímavý signál byl zveřejněn rovněž v prosinci, a to byl první oficiální krůček s náznakem soukromého podnikání. Obvodní a okresní „národní výbory“, jak se tehdy jmenovaly příslušné úřady, mohly soukromníkům začít povolovat některé řemeslné a podobné

práce mimo hlavní zaměstnání, které bylo pro všechny občany povinné. Byl však nutný souhlas zaměstnavatele. Mezi povolené činnosti také našťásti patřila odborná poradenská činnost, pokud měl člověk v daném oboru potřebnou kvalifikaci. Tu jsem našťásti měl díky inženýrskému i vědeckému titulu, a tak jsem si ihned požádal o povolení poradenské činnosti v oboru potravinářského inženýrství pod svým jménem. Žádný živnostenský zákon ještě neexistoval, přesto jsem si ke jménu přidal obchodní jméno „IFP Process Engineering“. Když byl po dvou letech živnostenský zákon skutečně vydán, stačilo mi, tehdy už z Rakouska, k tomu přidat tři důležitá písmenka „s. r. o.“.

Velké policejní manévry s vyklizením vrchních pater budovy v Opletalově ulici číslo 4 se opakovaly při tzv. Palachově týdnu ve dnech 15. až 21. ledna 1989, kdy se po několik dnů konaly vzpomínky a demonstrace u příležitosti dvacátého výročí sebeupálení Jana Palacha dne 19. ledna 1969, který to učinil na protest proti plíživému nástupu občanské rezignace. Myslím, že při té příležitosti jsem poprvé uviděl Václava Havla, jak dole na chodníku před tehdejší Mléčným barem postává s kyticí. Po chvíli se vydal k improvizovanému pomníčku před sv. Václavem, ale než tam došel, pozorovatelé z balkonů vyslali komando, které ho zatkl a odvezlo. Na našem balkonu u rohové místnosti v pátém patře, která jim sloužila jako velitelské stanoviště, jsem viděl několik známých funkcionářů partaje v čele s vedoucím tajemníkem pražské komunistické strany soudruh Štěpánem. Ten později při soudním procesu po roce 1989 popřel, že by tam kdy byl. Takže u soudu lhal. Já jsem ale už pracoval v Rakousku, tak jsem se to dočetl až se zpožděním. S chutí bych byl proti němu svědčil.

Několik lidí tehdy u Václava promluvílo do amplionu a jeden z řečníků vyzval přítomné, aby sem zase přišli každou poslední (nebo předposlední?) sobotu v měsíci.

Zřejmě pod vlivem této výzvy jsme pak v pondělí na balkonech objevili natažené speciální kabely, které tam tajně zanechali.

Měsíc nato, v únoru, se cvičení Bezpečnosti opět opakovalo. Už jsme ale nemuseli odcházet ve čtvrtek v poledne, ale až v pátek. To jim asi umožnily ty připravené kabely, a vrátit jsme se směli už v pondělí ráno. Uklizeno víceméně bylo, ale stála tam řada igelitových pytlů s lahvemi

od sovětského Igristého a s papírovými tácky od párků a hořčice. Sou-druzi to už zřejmě považovali za víkendovou party. Na balkonech ale zůstaly jakési směrové mikrofony, zaměřené kamsi dolů na Václavák, a jak bylo už tehdy známo, dal se jimi odposlouchávat tichý hovor dvou lidí dole na ulici. V místnostech u balkonů zůstaly jakési prázdné kovo-vé regály.

Koncem března se to opakovalo s tím rozdílem, že v kancelářích na regálech zůstaly monitory a nějaká elektronika, vedle stály tabu-le s nakreslenými očekávanými pohyby demonstrantů a vodních děl, i nějaké heslovité pokyny. V pondělí dopoledne jsme tam mezi těmi instalacemi měli pravidelnou poradu, během které tam občas někdo cizí vstoupil, nepozdravil, něco odmontoval a odnesl. V pytlích přiby-ly lahve od vodky.

Začíná se obchodovat

V březnu 1989 jsem využil jedné pracovní cesty do Mnichova a nakou-pil jsem tam několik harddisků s pamětí ½ MB, což se už mohlo, a ty jsem pak v Praze díky své povolené „poradenské činnosti“ výhodně pro-dal jednomu potravinářskému podniku. Ty totiž neměly právo kupovat cokoli-v za tvrdou měnu.

Když jsem tehdy s předstihem dorazil na mnichovské nádraží k vla-ku do Prahy, viděl jsem tam zvláštní situaci. Poslední půlhodinu mí-řil k vlaku souvislý proud mladíků ohnutých pod velikými krosnami na zádech. Nejdřív jsem si myslel, že se odněkud vrací výprava českých horolezců. Při bližším pohledu a pak i u jednoho nosiče v našem kupé jsem poznal, že náklad má značky IBM, SONY, HP, WANG a další a že se tedy jedná o kompletní sady počítačů, v „socialistickém“ Českoslo-vensku tehdy velmi nedostatkové zboží. Výnos z takové cesty se po-hyboval nad třemi sty procenty a jeden počítač stál u nás tehdy kolem 100 000 korun.

Když jsem se v kupé usadil a usmíval se nad svými směšnými dvě-ma harddisky, dal jsem se s tím příjemným mladíkem do řeči a zeptal se, co na to čeští celníci. Řekl mi, že pouštějí bezcelně to, co člověk unese.

Po pár letech jsem tvář toho hochy poznal v novinách na obrázku úspěšného finančníka. Byl to Pavel Tykač.

Koncem dubna se policejní manévry na pražském Václavském náměstí opakovaly, jenže po tom dubnovém víkendu tam už všechna odposlouchávací a monitorovací zařízení zůstala, zřejmě „napořád“, nikdo si pro ně nepřišel, a ty pytle s tácky a lahvemi taky nikdo neuklidil. Jen tam bylo méně tácků a víc lahví. Soudruhům z Bezpečnosti a z Městského výboru KSČ asi přestává chutnat, pomyslel jsem si.

Moje záliba v matematice mě totiž ihned přivedla k extrapolaci toho, co jsem na soudruzích z Bezpečnosti pozoroval. V hlavě se mi objevil diagram časového průběhu jejich oddanosti a pracovitosti, který vytvářel stále prudčeji klesající křivku. Její spád naznačoval, že už brzy protne nulovou čáru. Účinnost komunistické tajné služby pak skutečně dosáhla nuly na té pomyslné časové ose asi za půl roku.

Když jsem se toho dne vrátil domů, řekl jsem manželce: „Ti estébáci to už tak flákají, že tenhle režim nevydrží déle než půl roku. Donedávna jsem si myslel, že se toho nikdy nedožijem. Stal se zázrak a co nikdo nečekal, už je to na dohled. Už vím, co podniknu.“

Dokonce i socialistické cestování zažívá změnu

Předcházela tomu totiž ještě jedna velmi podstatná okolnost. V té době jsem, stejně jako několik dalších hlavních projektantů potravinářských závodů, jezdil často do zahraničí. Každé cestě ale předcházely neuvěřitelné procedury.

V listopadu 1988 jsem měl jet s dvěma šéfy jednoho progresivního a prosperujícího jihomoravského JZD (takzvané Jednotné zemědělské družstvo) do Kanady a Spojených států. Tuhle cestu jsem jim navrhnul a zorganizoval a oni to rádi přijali (a financovali), protože chtěli na jižní Moravě vybudovat velkou moderní škrobárnu na zpracování kukuřice nejen z Moravy, ale i z Rakouska, a já jsem začal pracovat na koncepci toho závodu. Tehdy totiž řepa cukrovka začala ztrácet na ceně a zemědělci začali přecházet na kukuřici, ale ta, aby se zhodnotila, se musí průmyslově zpracovat na celou paletu hodnotných výrobků.

Na cestě po Kanadě v listopadu 1988. S českým velvyslancem v Ottawě.

Dobytčí plemenná farma u Ottawy.

Oba šéfové toho JZD měli diplomatické pasy, protože jeden z nich byl členem České národní rady (něco jako Český parlament ve federaci), já jsem měl jen normální služební pas.

Krátce před odletem mi volali z ministerstva, že tam mám přijít, že se jim ještě nevrátil můj pas s americkým vízem. Když jsem v poledne dorazil na odbor „zvláštních úkolů“ ministerstva, tak mi jeho vedoucí tajuplně řekla: „Soudruhu, mezi jednou hodinou a jednou a pěti minutami budeš mít na rohu Karmelitské „zelenou cestu“, abys z Karmelitské ulice mohl odbočit do ulice Na Tržišti a volným krokem po pravém chodníku došel nahoru. Až budeš naproti vratům označeným cedulí Konzulární oddělení Velvyslanectví Spojených Států Amerických, zastav se na chodníku, otoč se doleva a přejdi kolmo ulici do vrat. Ale pozor, soudruhu, musíš tam být naprosto přesně! Seříd' si hodinky.“

Tak jsem tam tehdy hned vyrazil a bedlivě si prohlížel okolí. Připadal jsem si jako v nějakém špionážním románu od Frederika Forsytha. Prošel jsem kolem dvou okýnek opatřených zrcadlovým sklem a přímo naproti vratům do amerického velvyslanectví a konzulátu byly v domě nepatřičné dveře, taky se zrcadlovým okýnkem. Tak to už je třetí kamera (nebo kulomet), říkal jsem si. Udělal jsem vlevo v bok, přešel ulici a otevřel jsem vrata. Pocítil jsem silné mravenčení v zádech, čím na mě kdo zezadu míří, a po zaklapnutí vrat jsem už byl v jiném světě. Tam si mě nezúčastněně prohlíželi dva dlouhání v parádních uniformách námořní pěchoty Spojených států, s bílými brigadýrkami na hlavách.

Konzulární úředník mě uvedl ke konzulovi, což byl menší příjemný kulatější pán, a ten se mě začal přátelsky vyptávat: „Víte, my bychom se vás rádi zeptali, co to plánujete za cestu. Trochu jsme si vás proklepli. Vy jste už ve Spojených státech byl, není-liž pravda, když jste navštívil vaši manželku, která v roce 1983 učila na univerzitě v Kanadě. Je neobvyklé, že se té nynější pracovní technické cesty má zúčastnit i místopředseda České národní rady, pan Švrček. Zřejmě o tu cestu hodně stojí, když vám umožnili sem osobně zajít. To se normálně nestává.“

„A co se stává normálně?“ zeptal jsem se. Byl ještě rok 1988.

„Well, my řekneme, že k udělení víza potřebujeme osobní návštěvu žadatele na našem konzulátu, oni mu sem nedovolí zajít, a my žádost zamítneme.“

Nad Niagarou. Moje maličkost vpravo.

Nad Montrealem.

„Dobře,“ povídám. „Oni oba o to opravdu hodně stojí. Je to předseda zemědělského družstva se svým zástupcem, který je taky jeho zetěm. Je to jedno z několika málo zemědělských družstev, které se snaží skutečně podnikat a dobře prosperovat, a aby to tady v Československu mohli dělat, musí mít patřičné konexe, a k tomu slouží ta funkce v ČNR. Na rakouských hranicích chtějí za několik set milionů postavit velký závod na zpracování kukuřice a vyrábět tam totéž, co dělá např. vaše firma Stanley u Chicaga. V budoucnu,“ usmál jsem se, „chtějí taky odebírat kukuřici z rakouské strany, protože Rakousko tam žádnou kukuřičnou škrobárnu nemá, jen bramborovou v Gmündu.“

Během naší řeči spustili vedle nějakou velmi hlučnou kopírku a oba jsme mluvili tichým hlasem. Tak i tady, říkal jsem si. Konzul se tvářil spokojeně a já taky. Kopírku pak vypnuli.

„O. K.,“ řekl. „Vaše vízum vyřizuje Mrs. Sarasani v 2. suterénu State Departmentu ve Washingtonu, a už by nám to sem nestačila poslat. Vy cestujete přes Montreal v Kanadě, můžete si to vízum vyzvednout tam?“

„Sure, no problem.“

„Nezapomeňte ale říci, že to tam *poslala Mrs. Sarasani z 2. suterénu ve Washingtonu*,“ dodal.

„Jistě, to nezapomenu.“ Bodejť bych něco takového zapomněl.

Pár dní nato jsem navštívil americký konzulát v galerii *La Ville Marie* v Montrealu a tam se od vchodu táhla nekonečná fronta žadatelů o americké vízum. Podle zjevu pocházeli ze všech exotických koutů světa, hlavně ovšem z jižní Asie. Žádný Evropan v té frontě nestál. Tak jsem si řekl, že to zkusím. Zašel jsem až ke dveřím do konzulátu před čelo fronty a obvyklému námořnímu pěšákovi jsem řekl:

„Mám si tu vyzvednout vízum od Mrs. Sarasani z 2. suterénu ve Washingtonu.“

„Yes, of course, come in, sir.“

Známou českou průpovídku je tedy třeba doplnit:

Jsou věci, které nejdou dělat, ale jdou provádět. Jde jen o to, jak na to jít, když to nejde, aby to šlo. Někdy jde ale i o to, že je třeba znát nějaké to kouzelné slovíčko.

Legálně na pár let do Rakouska

Začátkem dubna 1989 to začínalo připomínat pražské jaro 1968, ale už bez Brežněva. Gorbačov se choval jinak. Chystal jsem se, že 5. května odjedu na měsíc do Valencie ve Španělsku, kde jsem už několik let vždy jednou za dva roky učil koncentrovaným způsobem v dvouletém postgraduálním studiu Master of Science in Food Engineering předmět Ingenieria de Proyectos a specializovaný předmět Secamiento de Alimentos. Bylo to tehdy na celém světě jediné graduované studium Master v potravinářském oboru ve španělštině.

O tom se ale zmíním na jiném místě.

Nás několik „cestovatelů“ z Potravinoprojektu obdrželo krátce předtím od ministerstva cestovní pas s *trvalou výjezdní doložkou do všech států světa*, který jsme si mohli ponechat doma. To jsem si ani ve snu nemyslel, že se toho někdy dočkám.

Odletěl jsem 5. května do Valencie a hned druhý den jsem se usadil v kanceláři na univerzitě k telefonu a vytočil číslo rakouské firmy, v jejíž dokumentaci pro Pektinku ve Smiřicích jsem před několika roky objevil chyby takového rázu, že by nabízené zařízení nefungovalo. Od té doby mě lákali, abych u nich začal pracovat. Po zvednutí telefonu na druhé straně jsem řekl: „Herr Hirschmann, Ich rufe aus Spanien. Využívám příležitosti, že jsem tady ve Valencii na univerzitě a můžu telefonovat, aniž by mě někdo odposlouchával. Jak to vypadá s tou nabídkou vaší firmy, abych pro vás v Rakousku pracoval? Jak ode mě víte, z rodinných důvodů nechci emigrovat. Teď by to už asi šlo bez emigrace, a když si to nějak domluvím se zaměstnavatelem, aby mě někdo nehledal, dozví se vnitro až za půl roku, že jsem někde v zahraničí. Navíc teď jsem měl příležitost zjistit, že to česká politická policie Staatssicherheit už tak fláká, že ten režim nemůže přežít půl roku. Mohl bych u vás nastoupit v listopadu, pokud máte zájem.“

„Alles klar,“ zněla rakouská odpověď. „Měli bychom se ale sejít, abychom domluvili podrobnosti.“

Domluvili jsme se tedy, že pan Hirschmann přijede do Prahy předposlední čtvrtek v srpnu, kdy už budeme mít oba po dovolené.

Krátce před tím srpnovým termínem mi došlo, že ten čtvrtek připadá právě na 21. srpen, pro každého Čecha nepřijemné datum. Pár dní

před tímto dnem už zase začali na rohu Opletalky stavět zábrany, tak jsem byl zvědav, co tu pan Hirschmann zažije.

Hned toho jednadvacátého ráno mi zvoní telefon a pan Hirschmann říká, že je na hranici, ale že ho nechtějí do Prahy pustit. Že je tady *Herr Kapitän der Grenzpolizei*. Tak jsem si toho kapitána vyžádal k telefonu a řekl mu po pravdě: „Moc promiňte, ale my jsme si sem do Prahy už před časem naplánovali důležité jednání na předposlední čtvrtek v srpnu a mě ani ve snu nenapadlo, že to je zrovna jednadvacátý srpen. Dalo by se s tím něco dělat?“

„A kde v té Praze sídlíte?“ ptá se.

„No na Václaváku,“ odpovídám.

„Proboha,“ vyděsil se.

Tak jsem se zeptal: „Pro nás ale není problém zajet mu někam naproti, třeba na Konopiště, a uskutečnit jednání tam,“ říkám.

„To by šlo, to jsem rád, že jsme to nějak vyřešili,“ odpověděl.

V duchu jsem si pomyslel, že už ta perestrojka dorazila i k pohraničnickům do Dolního Dvořiště.

Vše tedy na Konopišti v restauraci proběhlo tak, jak mělo. Se známým z jednoho malého pražského podniku Biointer, který právě dostal povolení k zahraničnímu obchodu (do té doby to byl monopol PZO, podniků zahraničního obchodu), jsem domluvil zatím dost složitou formu mé práce v zahraničí a 15. října společně s ním (děkuji, pane inženýre!) odjel na den do Attnangu. Podepsali jsme smlouvu s firmou GIG Attnang-Puchheim, najal jsem si malý domek ve Vöcklabrucku, menším, ale velmi upraveném okresním městě mezi Lincem a Salzburgem, dohodl jsem posunutí nástupu až na 2. leden 1990, protože jsem chtěl dotáhnout jeden rozpracovaný projekt, a domluvili jsme se, že ještě příjedu 15. listopadu, abychom projednali různé pracovní detaily.

Za měsíc jsem se tam objevil znovu, vše potřebné jsme připravili, 16. listopadu jsem se vrátil do Prahy a 17. listopadu, na mezinárodní den studentstva, který je upomínkou smrti českého studenta Jana Opletala v roce 1939, se studenti vypravili z Albertova na Národní třídu. Dál to už znáte.

Zvonění klíči na Václaváku, zrušení „Vedoucí úlohy Komunistické strany“ v československé ústavě, Havel kandiduje na prezidenta.

Vánoce 1989 jsou už jiné než dříve. Likviduji svou kancelář v Potravinoprojektu, zčásti s radostí, zčásti s pocity sentimentálními. Prožil jsem tady v Potravinoprojektu, s tříletou přestávkou v Havaně, přece jen 33 let, z toho v té poslední kanceláři jako vedoucí technického odboru podniku let sedmnáct. To je už nějaká doba v jedné firmě, na západě naprosto nepochopitelná. Tam ovšem neznají totalitní poměry, kdy zaměstnanec nemůže z vlastní vůle odejít, leda k lopatě. A v případě, kdy zaměstnanec zastával místo až na horní hranici svého kádrového stropu, nebo z vůle zaměstnavatele těsně nad ním, jako byl ten můj případ, si už vůbec nemohl vyskakovat.

Tak se stalo, že jsem druhého ledna 1990 naložil náš favorit až po střechu zařízením domácnosti a osobními věcmi, a ráno dalšího dne vyrazil po prázdných a zasněžených silnicích do Rakouska. Už jsem měl roční pracovní vízum a oficiálně jsem odjížděl na rok, ale uvažoval jsem o době asi sedmi let, abych příliš nepřetahoval obvyklý věk pro odchod do důchodu. Nakonec se z toho vyklubalo let skoro deset.

ZAČÁTKY V RAKOUSKU

Alpská pevnost

K Rakousku jsem měl od mládí ambivalentní vztah. Tatínek proti císařství a za osamostatnění Československa bojoval v první světové válce v ruských legiích. V malé moravské vsi, odkud pocházel, vystoupila tehdy většina známých a příbuzných z katolické církve, protože pan farář při kázáních žehnal rakousko-uherským zbraním. Když mě tam ještě coby malého kluka mezi válkami vedl strýc na procházku na kopec Zlobice, učil mě volat proti sousednímu kopci:

„Jak je ti, Rakousko?“ A odnaproti se ozývala ozvěna: „Ouzko!“

V květnu 1945 se Rakousko stalo chudou, poraženou a poničenou zemí, rozdělenou navíc do okupačních pásem vítězných velmocí. Teprve po Stalinově smrti se v letech 1953 až 1955 začaly věci měnit. Po nějakém zdánlivě nevysvětlitelném hnutí mysli sovětského vedení v čele s Chruščovem, který si vůči Západu začal hrát na détente, uvolnění (a taky díky úspěšné zákulisní hře Západu), se Rakousku podařilo zbavit část svého území sovětské posádky a podepsat se Sovětským svazem mírovou smlouvu. Tou se zavázalo mezi jiným i k neutralitě.

Ta mírová smlouva a neutralita je až dodnes pro Rakušany traumatem. Celých třicet pět let se tak moc obávali návratu Rusů, který by nedodržení smlouvy mohlo způsobit, že se nikdo ani neodvážil uveřejnit v téměř svobodném tisku nějaké pochybnosti o smyslu neutrality, a to už patřili ke svobodné části Evropy.

Český poválečný víceméně nepřátelský postoj k Rakousku se začal měnit v době, kdy se krátce po válce chystalo první poválečné mistrovství světa v hokeji. Když Velká Británie odmítla mistrovství kvůli možnému prodělků uspořádat, ujala se toho ČSR. V únoru 1947 se do Prahy sjelo všech osm týmů k jednoduchému a spravedlivému turnaji – všichni v jedné skupině a hraje každý s každým, a mistrem světa bude ten, kdo docílí nejvíce bodů.

V prvních pěti utkáních šlo pro československý tým s Vladimírem Zábrodským, Konopáskem a brankářem Modrým všechno jako po drátě, vysoko vyhrávali. Problém, zato vážný, přišel v šestém zápase se Švédskem, ve kterém zvítězil náš soupeř. Vše se zdálo být ztraceno. V poslední hrací den čekalo totiž Švédy už jen lehké utkání s Rakušany. Ti ale překvapivě a k úžasu Čechů vyhráli a Československu tím zajistili cestu k titulu mistra světa, pokud ovšem porazíme v posledním utkání silné Američany. Po úžasném výkonu a vítězství 6:1 se to podařilo, a tak jsme získali poprvé v historii titul mistra světa.

Najednou propukla, válka neválka, obrovská láska k Rakušanům. Do Vídně, kde panoval hlad a zoufalství, začali Češi posílat vlaky s potravinami, konaly se sbírky, a tak československá hokejová vášeň poprvé, ale ne naposled, změnila chod dějin.

Po únoru 1948 to pak byla britská, americká a francouzská okupační zóna Rakouska, která se stala útočištěm uprchlíků z Československa, kdy většině z nich doma hrozil v lepším případě kriminál.

Rakouská cesta ke svobodě po konci druhé světové války v roce 1945 ale nebyla snadná a trvala 10 let. Bylo to důsledkem meziválečné historie Rakouska.

Až v Rakousku po roce 1989 jsem pochopil všechny souvislosti rakouské historie i všechny prohry a následná vítězství, a tím i porozuměl mentalitě Rakušanů. Jejich povaha je totiž prakticky stejná jako naše, ale jejich historická zkušenost je úplně jiná.

Oh, Du Liebes Österreich!

Prohra v první světové válce a rozpad císařství znamenal pro Rakušany zásadní otřes. Ze světové velmoci se po odtržení nerakouských národů stala malá, chudá a osamocená republika. Země se potácela na pokraji revoluce, a tak nebylo divu, že většina obyvatel Rakouska uvítala s nadšením Hitlerův „anšlus“, připojení k velmoci – Německu. Hitler byl pro ně vlastně Rakušanem z Braunau na Innu, žijícím v blízkém Bavorsku, takže někteří to chápali jako připojení Německa k Rakousku. Vypadalo to jako návrat do velmocenského postavení. To ale ještě netušili, co je čeká.

Z historie německého nacismu je patrné, že Rakušané zastávali v nacistické straně a v bezpečnostních složkách (nikoliv ale v armádě)

mnohem větší podíl, než by jim podle počtu obyvatel příslušelo. Vedle Hitlera stačí jmenovat Eichmanna z předměstí Lince, kde dodnes existuje železářství Eichmann, nebo šéfa nacistického Sicherheitsdienstu Ernsta Kaltenbrunnera z Bad Aussee, a známého nacistického hrdinu, vídeňáka Otto Skorzenyho, který před koncem války vysvobodil Mussoliniho ze zajetí, kde ho držela nová, už prosopojenecká italská vláda.

Velmoci USA, Británie i SSSR měly s alpskou zemí slitování. Při šachové hře o poválečný osud východní Evropy se dohodly na tom, že bude znovu obnoven rakouský stát a německý anšlus z března 1938 prohlášen za neplatný (null und nichtig).

Dne 27. dubna 1945 byla vyhlášena Proklamace o nezávislosti Rakouska a utvořena provizorní vláda v čele se sociálním demokratem dr. Karlem Rennerem. Válka však ještě pokračovala, 28. dubna dosáhli Američané Tyrolska, o den později Francouzi Vorarlberska, a teprve 6. května dorazili Britové doslova pár hodin před Titovými partyzány do korutanského Klagenfurtu.

Původní zoufalý plán nacistů vybudovat uprostřed Rakouska „Alpskou pevnost“ na celé čáře selhal. Stalo se tak díky informacím, které vedly dne 21. dubna 1945 ke zničujícím útokům anglo-amerického letectva na několik železničních uzlů v alpském předhůří, odkud byl jediné možný přístup do oblasti kolem Bad Aussee, středu Alp i plánované pevnosti. Tím byl přesun jednotek do Alpské pevnosti zcela znemožněn. Ve znovu postaveném Attnang-Puchheimu, jednom ze tří městček, kde ty tratě k Alpské pevnosti odbočovaly, jsem pak pracoval celá devadesátá léta.

Krátce po válce byly v Rakousku obnoveny tři nejvýznamnější politické strany: Lidová strana Rakouska, ÖVP, která sestávala z mnoha členů hnutí odporu i vězňů koncentračních táborů. Vedení strany (především Karl Gruber a Leopold Figl) si uvědomovali obtížnost situace a nutnost spolupráce demokratických stran, a tak propagovali úzkou spolupráci s další významnou silou – Sociálně demokratickou stranou Rakouska, SPÖ. Ta byla novou stranou, vytvořenou převážně z odborářů. Třetí významnou politickou silou byli komunisté, KPÖ. V Rennerově vládě měly ÖVP a sociální demokrati po devíti členech, komunistů

bylo sedm a tři byli nestraníci. Komunisté však podobně jako v Československu obsadili strategické posty – ministerstvo vnitra a vedení policie.

Pak se ale politická sféra začala vyvíjet jinak než v Československu.

Listopadové parlamentní volby v roce 1945 měly ukázat směr, kterým se poválečné Rakousko do budoucna vydá. Výsledek voleb byl velmi překvapivý: ÖVP získala 49,8 %, SPÖ 44,6 % a komunisté jen 5,4 %. Komunisté získali pouze čtyři ze 165 poslaneckých mandátů, a to byla osudová porážka, z které se už nikdy nevzpamatovali. Voliči ukázali víc rozumu než my, protože u nás získali komunisté ve stejné době zhruba 40 % hlasů, což nás zanedlouho přišlo dost draho.

Dobové komentáře vysvětlují ten vysoký rozdíl.

„Situace byla na první pohled podobná: Obě země byly obětí nacistické agrese, volby se konaly nedlouho po válce, na porážce nacistů na území jejich státu se podílely západní spojenci i Sovětský svaz a politické spektrum bylo velmi podobné. Zdání však klame. V čele obou prozatímních vlád sice stáli sociální demokraté, ovšem osobnosti rakouského Karla Rennera a českého Zdeňka Fierlingera byly zásadně odlišné. Fierlinger se stal synonymem pro spojení sociálních demokratů a komunistů, a otázkou jen zůstalo, komu že se to v Moskvě upsal.

Jedním ze zásadních činitelů porážky rakouských komunistů však byl faktor, který oni sami nemohli ovlivnit – chování sovětských vojáků.

Sovětští vojáci se v Rakousku nechovali jako v zemi, kterou měli osvobodit, ale jako vítězové v zemi poražené, a to ještě jako v temných dobách středověku. Krádeže a rabování byly na denním pořádku. V Rakousku pak kolovala anekdota o tom, že válečný pokřik ,urá, urá' je odvozen ze slova Uhr (hodinky), neboť právě krádeže šperků a hodinek byly jedním z hlavních znaků chování sovětských vojáků. To bylo diametrálně odlišné od Československa, kde moc aspoň formálně převzala čs. armáda a civilní správa a sovětští vojáci byli shromážděni ve vojenských táborech.

V Rakousku ale měli volné ruce. Odpor vzbuzujícím projevem bylo znásilňování rakouských žen. Odhady počtu znásilněných žen v Rusy okupovaných spolkových zemích Rakouska se pohybují kolem 80 000.

Kromě toho tam začali beze stopy mizet někteří významní nekomunističtí politici. Řada z nich se na poslední chvíli zachránila útekem do západních zón. Nelze se tedy divit, že nenávisť k Rusům rychle narůstala. A komunisté za tyto zločiny sovětských vojáků a agentů NKVD zaplatili vysokou cenu. V očích normálních rakouských občanů proběhla rychlá proměna SSSR z osvoboditele v okupanta. Populárním se tak stalo volební heslo „Vídeňáci bez hodinek volí ÖVP“ (rakouské lidovce).

Stalin si z debaklu rakouských komunistů vzal ponaučení. Poznal, že je nebezpečné připustit v zemích pod sovětským vlivem svobodné volby. Uvědomil si, že se lidé nemusejí rozhodnout volit právě komunisty. A za druhé – je bezpodmínečně nutné, aby komunisté pohltili sociální demokracie.“ (Číslo převzata z Wikipedie)

Zajímavé je porovnání hospodářského vývoje v obou zemích. Těsně před druhou světovou válkou bylo Československo i Rakousko se svým HDP ve výši 190 USD na obyvatele na zhruba stejné úrovni. Na konci války bylo Rakousko, jak jsem se už zmínil, mnohem více a viditelněji poničeno než Československo. Rakušané žili až do roku 1955 v bídě a v hrůze, kdy se k nim zase přijede Rudá armáda vyřadit. Nová státní smlouva s odchodem okupačních armád se ukázala jako raketový motor pro start rychlého ekonomického rozvoje a růstu životní úrovně.

Podle vyprávění pamětníků se už koncem padesátých let, tedy osm let po tom hokejovém usmíření, Rakousko vyrovnalo v životní úrovni a v odstraňování následků války tehdejšímu Československu. Do konce šedesátých let již bylo HDP v Rakousku proti nám dvojnásobné. Tak se projevila sovětizace československé ekonomiky. Zhruba trojnásobku dosáhlo rakouské HDP v době naší sametové revoluce, kdy ještě zaostávalo o 20 % za NSR. Ještě v roce 1990 jsme, stejně jako naši sousedé z Vöcklabrucku, jezdili nakupovat cennější věci do 55 kilometrů vzdáleného Freilassingu, předměstí Salzburgu, které už je v Německu. Po letech už rozdíl mezi Německem a Rakouskem zmizel, a dnes je na tom Rakousko proti Německu o 10 % lépe.

Čím se Rakousko lišilo a čím se stále liší

První rok, to byl rok 1990, jsem se do Prahy vracel častěji, protože manželka docentka ještě učila na strojní fakultě ČVUT. Dalších devět let, kdy jsme tam už byli spolu, jsme do Prahy za širokou rodinou zajížděli tak jednou za jeden nebo dva měsíce. Tyto cesty nám poskytly vynikající možnost srovnávat, jak se obě země vyvíjejí. To srovnání ale není v některých ohledech pro Česko moc příznivé, i když si to asi většina lidí neuvědomuje.

Co mi tehdy v roce 1990 nejvíc vadilo, když jsem přejížděl hranice zpět z Wulowitz v Horních Rakousech do Česka?

- Na rakouské straně hranice byly silnice i v zimě zametené a celý rok tam nikde nebyly výmoly. Ta pohoda pro řidiče končila přesně na hraniční čáře. Od Dolního Dvořiště až za Budějovice led, zmrazky, uvízlé kamiony. Žádné čištění, žádná údržba silnic. Hrůza. Jedinou spornou otázkou bylo, zda tam je víc děr na silnici nebo prostitutek.
- České vesnice v zimě zapáchaly čpavým a nepříjemným kouřem z nekvalitního uhlí a briket.
- Nebylo se čemu divit, někteří krajané ve veřejné dopravě taky poněkud zapáchali.
- A navíc, lidi se na sebe většinou mračili a strkali do sebe.

Ani jsem se tehdy moc nedivil, po tolika letech totality. Divím se ale dnes, že některé snadno odstranitelné závady stále přetrvávají.

Za posledních dvacet let se život v Česku podstatně změnil, o tom nelze pochybovat. I první dojmy, které má dnes cizinec, když k nám přijede, jsou veskrze pozitivní a podstatně jiné než tehdy. Nejen životní úroveň, ale i kvalita života většiny obyvatel je lepší. Avšak soupeřit v kvalitě života s Rakouskem, které dlouhodobě ve světových srovnáních vede, není snadné.

Výše uvedené čtyři nápadné nedostatky z roku 1990 zůstaly zčásti dodnes zachovány. Na rakouské straně hranice jezdili a dodnes jezdí všichni řidiči, rakouští i čeští, podle předpisů. Jakmile přejedou hranici, většinou zapomenou na ohleduplnost, nasadí závodní tempo a začnou předjíždět v nejméně vhodných místech. Chová se tak většina řidičů bez ohledu na

Chisa 1990.

národnost, což je pozoruhodný psychosociální problém. V zimě bych to chápal, může to být tím smradem, že se každý snaží rychle ujet.

Tehdy, v roce 1990, jsem si při návratu do Česka vždy naivně říkal, že by bylo zajímavé vidět, jak to tady bude krásně vypadat za nějakých dvacet let. Jak je vidět, v některých věcech jsem se důkladně mýlil.

Některé nedostatky trvají pořád. Místní lidé, samospráva a státní správa je prostě nevidí. Tu zapáchající hnilobu mají totiž někteří lidé, funkcionáři a politici v sobě uvnitř. Čtyřicet osm let zanechá na kultuře národa své následky, a pouhých dvacet let to nedokázalo změnit. Na takovou změnu kvality života nestačí ani jedna generace.

Co mi při podobném návratu z Rakouska do Česka nejvíc vadilo v roce 2013, v době prvního vydání této knihy?

Ano, české vesnice stále smrdí zplodinami z nekvalitních paliv. Je tenhle problém technicky odstranitelný? Ano, samozřejmě je. O čem to vypovídá? O tom, že čeští poslanci mají jiné preference, z padesáti procent zřejmě vlastní prospěch. A politici? Ty by měla všemocná ruka trhu trochu profackovat.

Co by se bylo ve Vöcklabrucku, v tom milém a přátelském Rakousku asi stalo, kdybych tehdy topil v tom pronajatém domečku plastovými

Odskok do Prahy 1990. Zprava prof. Schlünder, prof. Arun Mujumdar s manželkou, Iva a Pavel Filkovi.

IDS 1990. Prof. Carl Marcus z MIT a já, v tom čase z Attnangu.

lahvemi? Za hodinu by tam byl místní strážník zjistit, co se tam děje. Co kdybych ho odmítl ke kotli pustit, jak se to nedávno stalo v Davli nad Vltavou? Zavolał by přepadovou jednotku. Zjistili by, že certifikát kotle uvádí jako jediné povolené palivo koks, nebo, což je ještě horší, že nemám certifikovaný kotel. Dostal bych ihned první pokutu ve výši dnešních $\frac{3}{4}$ milionu korun českých. Co kdybych netřídil odpad? Pokuta za to tehdy začínala na 100 000 šilinků čili na čtvrt milionu Kč. Co kdybych namítal, že v žádném zákoně nic o spalování PET lahví nestojí? Nikdo by se už se mnou nebavil, protože v zákoníku je od dob císařství psáno, že se nemá dělat nic, co odporuje dobrým mravům. To ale přece máme v občanském zákoníku taky! Kdybych začal po českém způsobu diskutovat o tom, co ty dobré mravy vlastně znamenají, nikdo by se se mnou nebavil. Rozdíl je v tom, že v Rakousku se o samozřejmých věcech nediskutuje, to je totiž pod úroveň obou stran.

Navíc kdybych tam byl topil těmi plasty a podobným odpadem a bránil se proti postihu ze strany úřadů, hned by mě nejbližší soused žaloval o náhrady mnohamilionové nehmotné škody na zdraví své rodiny a asi by to vyhrál.

Kdybych použil českého triku v tom, že policie není vybavena k tomu, aby zjišťovala složení spalin, ještě bych si přitížil, protože by mi vyčíslili náklady na znalecké posouzení usazenin v mém komíně, při kterém by ty plasty přirozeně zjistili, a to posouzení by objednali na univerzitě v Grazu a oponenturu v Bregenzi. Místní policie, městské úřady a různé inspekce si tam totiž nepřehazují odpovědnosti jedna na druhou, ale prosazují zákony ve shodě.

Proto tam (a ve všech ostatních civilizovaných zemích) fungují i ta samozřejmá nepsaná pravidla na věci, na které u nás údajně „nemáme legislativu“.

Tomuto výrazu jsem se snažil vyhnout, protože každá zmínka o české legislativě, českém právním formalismu a o zákonodárcích mi vyvolá okamžitou potřebu uklidňujících prášků.

To byl jenom příklad rozdílu mezi oběma zeměmi, ten ale ukazuje na jednu velmi závažnou věc.

Zákony máme podobné, ale u nás v Česku nefunguje prosazování zákonů, to americké Law En-force-ment, doslova prosazování zákona silou.

To je důvod, proč někde demokracie funguje a jinde méně nebo vůbec ne. Důsledné prosazování zákona ve Spojených státech i jinde tamější demokracii posiluje, i když si někteří naši politici z neznalosti myslí opak. Svo-boda občana respektujícího zákon není totiž omezována excesy jiných.

K fungujícímu *Law Enforcement* jsou potřeba tři nástroje:

- zákony, které mají smysl, účel a jasný cíl
- lidé, kteří jsou schopni ty zákony prosazovat
- a síla (takzvaná politická vůle), která stojí neochvějně za lidmi, kteří zákony prosazují.

Když se zamyslíte nad tím, jak prosazování zákona funguje v Česku, tak si uvědomíte, že většina nezákonností skončila na tom, že „na to není legislativa“. Příklad – pražští podvodní taxikáři. Pokud náhodou legislativa existuje, nenajde se většinou nikdo, komu by stálo za to se v ožehavé věci angažovat. Příklad – švýcarská konta. Pokud se ale najde nějaký *maverick* čili osamělý tvrdohlavec, který je ochoten a schopen věc vyšetřit a dotáhnout do konce, najde se jeden z jeho nadřízených, který ho odvolá. Příklad odvolaných – plukovník Kubice nebo pan Michálek z Fondu životního prostředí. Pokud by ten *maverick* mohl uspět, máme tu ještě možnost prezidentské amnestie pro viníky.

„Chybějící legislativa“ u nás údajně neumožnila postih zakladatelů loupeživých kampeliček, postih úpadců za vědomé poškození věřitelů, postih známých tunelářů à la Viktor Kožený, kteří nakradli miliardy a včas se ukryli někde v Karibiku. Stovky jich žijí na jižní Floridě. Osoby u nás hledané policií s pobytem neznámo kde jsou tam veřejně známé. České *Law Enforcement Agencies* o nich rovněž vědí, ale jsou rády, že ti lidé jsou pryč, aby je nemusely stíhat. Co kdyby při tom stíhání vyplávaly na povrch nějaké nepříjemné skutečnosti, jako třeba podíl tunelářů na tajném financování některých českých politických stran? Policisté by mohli dostat ránu zezadu, jak se to dosud stalo každému, kdo začal potírat korupci. Ruml, Kasl, Reedová a Vondra, jen malá ukázka. Takhle je u nás vše pěkně uklizeno pod kobercem.

Tuneláři a další čeští šibři jsou dostatečně mazaní, aby se dopustili zásadní chyby uplácet jen jednu politickou stranu. „Chybí politická vůle“, a to už od devadesátých let. Kdo za to může? Jsou to ti, kdo hlásají, že nedokážou rozeznat špinavé peníze, a také ti, pro které je nelegální